



พระยมในวรรณคดีบาลี

วรรณคดีบาลีที่เราอาจพบเรื่องราวของพระยมได้นั้น ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถากวาง ๆ อันเป็นต้นกำเนิดของวรรณคดีบาลีในสมัยต่อ ๆ มา คัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวถึงพระยมในฐานะเทพแห่งความตาย ซึ่งมีเรื่องราวบางส่วนเป็นทำนองเดียวกันกับเรื่องราวทางวรรณคดีสันสกฤต แต่มีเรื่องราวบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามคติทางพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่าบุคคลผู้เป็นอรหันต์หรือเข้าสู่นิพพานแล้วจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด (สังสาร) และหนีพ้นจากอำนาจของพระยมผู้เป็นเทพแห่งความตาย ส่วนบุคคลผู้ไม่บรรลุอรหันต์หรือไม่เข้าสู่นิพพานยังคงเวียนว่ายตายเกิดหรืออยู่ใต้อาณัติของพระยม^๑ การเกิด การแก่ การเจ็บ การถูกลงทัณฑ์อันเนื่องมาแต่การกระทำความผิด และการตาย นามธรรมห้าประการนี้พุทธศาสนาอุปมาว่าเป็นหูกของพระยมเรียกว่า เทวหูก^๒ เมื่อบุคคลเห็นทารกเกิดใหม่ คนแก่ คนเจ็บ คนที่ทุกข์ทรมานจากการถูกลงทัณฑ์และคนตาย หึงทราบเจ็ดว่านั่นคือเทวหูกที่พระยมส่งมาเตือนมนุษย์ทั้งหลายให้สำนึกว่าแม้แต่ตนเองก็ไม่ล่วงพ้นการเกิด การแก่ การเจ็บ การถูกลงทัณฑ์และการตาย ทุกคนย่อมก้าวเข้าสู่วัฏซราทุกขณะที่เวลาผ่านไป อุปมาดังใบไม้เหลืองที่ใกล้จะร่วงจากกิ่ง ควรเตรียมตัวเดินทางไปสู่สำนักของพระยมซึ่งเป็นดินแดนแห่งความตาย ด้วยการเร่งกระทำความดี ทางกาย วาจา และใจ อันเปรียบได้ดังเสบียงที่จะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑G.P. Malasekera, Dictionary of Pali Proper Names, Part 2 (London : Luzace & Company, Ltd., 1960), p. 681.

^๒ม. อ. ๑๘.๕๐๓ - ๕๑๑.๓๓๕ - ๓๔๐.

ช่วยให้เดินทางได้อย่างสุขสบาย และเมื่อถึงคราวตายก็ถือว่าผู้นั้นหมดบุญที่จะอยู่ในโลกนี้ มีโชฎกพระยมหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่งมาให้ตาย ดังข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคโคตรัสไว้ว่า "ท้าวเวสสภูก็มีโคสมา ท้าวเปตทิวราชก็มีโคสมา ท้าวโสมน ท้าวมยม และท้าวเวสสวัณก็มีโคสมา กรรมของคนต่างหากมาบุคคลผู้สิ้นบุญจากโลกนี้และเข้าถึงปรโลกในนรกนั้น ๆ"^๒

สัตว์โลกทั้งหลายยอมเป็นไปตามกรรม ผู้กระทำความดีหรือผู้มีสัมมาทิฐิ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์หรือโลกมนุษย์ ส่วนผู้กระทำความชั่วหรือผู้มีมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไปย่อมถือกำเนิดในปิตติวิสัยบ้าง เกียรติจนาจานบ้าง อบายหุคตวินิบาคนรกบ้าง^๓ แม้ว่าคติทางพุทธศาสนาจะเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมเป็นส่วนใหญ่ ก็ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของพระยม ด้วยว่าพระองค์เป็นเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ประจำโลกของสัตว์นรก เมือง

^๑พ. ฐ. ๒๕.๒๘.๔๖ - ๔๗.

^๒อภิ. ก. ๓๓.๑๘๒๐.๖๒๕.

น เวสสภู โนนี จ เปตทิวราชา

โสโม ยโม เวสสวัณ จ ราชา

สกานี กมมานี หนนฺติ ตตฺถ

อิโต ปญฺณณํ ปรโลกปคฺคณฺติ.

^๓ม. ฉ. ๑๔.๕๐๕.๓๓๔ - ๓๓๕.

ของพระยามีชื่อเรียกว่า ยมกษย บ้าง ยมนิวาสน^๑ บ้าง ยมสาทน^๒ และยมโลก^๓ บ้าง วรรณคดีบาลีสสมัยหลัง พุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า พระยมเป็นเวมานิกเปตราชานุซึ่ง บางครั้งได้ไปมีชีวิตที่นารันรมย์ในวิมานแห่งสวรรค์อันล้อมรอบด้วยต้นกัลปพฤกษ์ หลังจากนั้นก็ต้องประสบกับผลแห่งกรรมของพระองค์เอง วนเวียนไปตามกฎแห่งกรรมเช่นเดียวกับสัตว์โลกอื่น ๆ คัมภีร์พระไตรปิฎกไม่ได้บรรยายถึงราชธานีอันเป็นที่ประทับของพระยม ไว้อย่างชัดเจน เพราะมุ่งอธิบายความน่าสยงกลัวของนรกภูมิ หรือนิรยภูมิ เพื่อให้ คนกลัวและไม่กระทำความชั่ว

คนที่ตายต้องไปอยู่ที่อยู่ของพระยม^๔ นายนิรยบาลผู้เป็นบริวารของพระยมจะ จับแขนผู้ตายวิ่งไปเฝ้าพระยม และกล่าวโทษผิดของผู้ตายที่ได้เคยกระทำไว้ เพื่อให้ พระยมได้พิจารณาพิพากษาโทษ^๕ พระยมก็จะไต่สวนผู้ตายว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้พบเหตุ- เหตุทั้งหลายของพระองค์ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนถูกลงทัณฑ์ และคนตาย แล้วสำนึกในกรรมคา ของโลกว่าทุกคนต้องเกิด แก่ เจ็บ ถูกลงทัณฑ์ และตาย และรีบกระทำความดีด้วยกาย วาจา ใจ ใบบางหรือไม่ ลักษณะการถามของพระยม จะเป็นไปอย่างปลอบโยนนุ่มนวล

^๑G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, p. 681.

^๒T.W. Rhys David and William Stede, The Pali Text Society's Pali - English Dictionary (London : Pali Text Society, 1972), p. 551.

^๓R.C. Childers, Dictionary of the Pali Language (London: Trubner & Co., 1875), p. 595.

^๔พ. ขา. ๒๕.๕๒.๔๑.

^๕ม. อ. ๑๔.๕๐๖.๓๓๕.

และหากผู้ตายไม่ได้กระทำความดีไว้ เพราะมีวาประมาท พระยมจะพิพากษาว่า

ก็บาปกรรมนี้นั้นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้อง-
ชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติ
สายโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะ และพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน
ตัวท่านเองทำเอาไว้ ท่านเท่านั้นจักเสวยวิบากของบาปกรรมนี้^๑

หลังจากนั้นพระยมก็จะสั่งเหล่านิรยบาลให้ลงโทษตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
คือ กระทำการจองจำผู้ตายนั้น ๕ ประการ คือ ครึงตะปูเหล็กแดงที่มือขวา มือซ้าย
เท้าขวา เท้าซ้าย และกลางอก เสวยทุกข์เวทนาในนรกจนกว่าจะสิ้นกรรม^๒ เหล่า
นิรยบาลจะทรมาณสัตว์นรกนั้นด้วยประการต่าง ๆ เช่น เอาซึ่งฟัดให้เท้าขึ้นข้างบนหัวลง
ข้างล่างแล้วถากควยพรา นำเอาเทียมรดแล้วให้วิ่งกลับไปกลับมาบนพื้นดินที่มีไฟลุกโพลง
ให้ปีนขึ้นลงภูเขาด่านเพลิงลูกใหญ่ จับที่เท้าให้หัวห้อยลงแล้วพุ่งลงไปในห้องทองแดงที่มี
ไฟลุกโพลง ให้รับทุกข์ทรมาณจนกว่าจะสิ้นกรรม^๓ หรือโยนลงไปในมหานรก

มหานรกมีบริเวณกว้างใหญ่ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ มี
ประตูสี่ประตูอยู่ตรงกลางกำแพงด้านละ ๑ ประตู ด้านบนครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นล่าง
เป็นเหล็กมีเปลวไฟลุกจากรอบด้านถึง ๑๐๐ โยชน์^๔ มหานรกมี ๘ ชุม ตั้งซ้อนเรียงราย
เป็นชั้น ๆ จากชั้นบนจนถึงชั้นต่ำสุดมีชื่อต่าง ๆ กันดังนี้

^๑ม. จ. ๑๔.๕๑๑.๓๔๐.

^๒ม. จ. ๑๔.๕๑๒.๓๔๐ - ๓๔๑.

^๓ม. จ. ๑๔.๕๑๓.๓๔๑.

^๔ม. จ. ๑๔.๕๑๔.๓๔๑ - ๓๔๒ ดูเทียบอภิ. ก. ๓๗. ๑๘๒๒ : ๒๓๐

๑. สัตยชีวนรก คือ นรกที่ไม่มีวันตาย เพราะถูกทรมานอย่างไรก็ไม่ตาย
๒. กาศรสุดคนรก คือ นรกที่ลงโทษตามเส้นค้ายค่า เพราะถูกตีด้วยค่ายที่ทำค่ายเหล็ก เป็นต้น
๓. สังฆานรก คือ นรกที่ถูกลงโทษด้วยการบดขยี้ เช่น ถูกทุบด้วยฆ้อนเหล็ก เป็นต้น
๔. โรรวนรก คือ นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องไห้ ต้องนอนกินคอกบัวเหล็ก และถูกไฟเผาอรวงกรวดกราง เป็นต้น
๕. มหาโรรวนรก คือ นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางมากมาย ถูกทรมานกินคอกบัวเหล็กกลีบคมและเป็นเปลวไฟ
๖. ตาปนนรก คือ นรกที่ทำให้สัตว์เร่าร้อน มีการถูกเผาในเตาไฟ เป็นต้น
๗. มหาตาปนนรก คือ นรกที่เต็มไปด้วยความร้อนเหลือประมาณ
๘. อเวจีนรก^๑ คือ นรกที่อยู่เบื้องต่ำสุด อเวจีนรknนี้ยังแบ่งเป็นส่วน ๆ ได้อีกหลายส่วน แต่ละส่วนจะมีชื่อแตกต่างกัน และมีระยะเวลาแห่งความทุกข์ทรมานนานไม่เท่ากัน เริ่มตั้งแต่สั้นไปหามาก คือ

๘.๑ อััพพุนรก^๒

๘.๒ นิรััพพุนรก

๘.๓ อััพนรก

๘.๔ อัฏฐนรก

^๑พ. ช. ๒๔.๕๒.๔๐.

^๒ล. ส. ๑๕.๖๐๔. ๒๒๒ - ๒๒๓.

ฉบับภาษาไทย ๒๔.๕๕๗.๓๐๑ เจริญธรรม อธิบายคำว่า อััพพุนว่า "เป็นสังขยาซึ่งมีจำนวนศูนย์ ๖๑ ศูนย์".

๘.๕ อหฺนรก

๘.๖ กุมฺพฺนรก

๘.๗ โสกันธิกนรก

๘.๘ อุปลกนรก

๘.๙ ปุณฺพริกนรก

๘.๑๐ ปทุมนรก^๑ เป็นนรกสำหรับผู้มีจิตอาฆาตในสมณะ^๒

มหานรกแต่ละขุมยังมีนรกเล็กซึ่งเรียกว่า อุตฺสนรก ล้อมรอบอีกชั้นละ ๘ ขุม รวมเป็น ๑๖ ขุม มหานรก ๘ ขุมจึงมีนรกเล็กที่เรียกว่า อุตฺสนรกล้อมรอบทั้งหมด ๑๒๘ ขุม อุตฺสนรก ๑๖ ขุมที่ล้อมรอบมหานรกแต่ละขุมนั้นมีชื่อเฉพาะแตกต่างกันไปทั้ง ๑๖ ขุม เช่น

๑. ตูถนรก เป็นนรกที่มีตุถล้อมรอบค้ำ มีสัตว์ปากแหลมคมคอยเคี้ยวหนัง เนื้อ กระดูก และกินเยื่อกระดูก จนกว่าจะสิ้นกรรม^๓
๒. กุกกุพฺนรก คือ นรกขี้เถา รอน สัตว์ที่ตกลงในขี้เถา รอนจะแสบและทรมานนักหนา^๔
๓. สิมพลีนรก คือ นรกที่มีป่าจิวรอบค้ำ ต้นจิวแต่ละต้นสูง ๑ โยชน์ มีหนามแหลมยาว ๑๖ องคุลี เป็นเหล็กมีไฟลุกโพลง เหล่านิรยบาลจะบังคับให้สัตว์นรกทั้งหลาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ส. ส. ๑๕.๖๐๑.๒๒๑.

^๒ ส. ส. ฉบับภาษาไทย ๒๔.๖๐๑.๓๐๓. เจริญธรรมอธิบายคำว่า ปทุมนรกไว้ว่า "เป็นส่วนหนึ่งแห่งมหานรกอเวจี ผู้ที่เกิดในมหานรกอเวจีส่วนนี้จะต้องหมกไหม้อยู่สิ้นกาลปทุมหนึ่ง ปทุมนั้นเป็นสิ่งขยาซึ่งมีจำนวน ศูนย์ ๑๒๘ ศูนย์".

^๓ ม. อ. ๑๔.๕๑๗.๓๔๓.

^๔ ม. อ. ๑๔.๕๑๘. ๓๔๓ - ๓๔๔.

ขึ้น ๆ ลง ๆ ตันจิว ฤกษ์ทรมาณจนกว่าจะสิ้นกรรม^๑

๔. โลกภูมิทรก มีหม้อเหล็กใหญ่ตั้งภูเขา ภายในหม้อมีน้ำร้อนตั้งไฟ ผู้เข้า
บิคา^๒ ผู้เบียดเบียนสมณพราหมณ์และผู้มีศีล จะตกนรกขุมนี้^๓

๕. เวกรถีนรก มีแม่น้ำล้อมรอบ น้ำในแม่น้ำนี้แสบร้อนและเค็ออกพล่านถึง
เปลวเพลิง^๔ ผู้เบียดเบียนค้ำว่าผู้อื่นที่มีกำลังน้อยกว่าจะตกนรกขุมนี้^๕

ถึงโลกถวามาแล้ววาพระยมในวรมณคสิสันสกฤตนั้น นอกจากจะเป็นเทพแห่ง
ความตายแล้ว ยังเป็นโลกบาลประจำทิศใต้วัย^๖ แต่คติทางพุทธ โลกบาลประจำทิศใต้
ได้แก่ ท้าววิรุฬหะ ถึงปรากฏข้อความในอภินิหารวิสุทธิสูตรตอนหนึ่งว่า

...แต่ที่นี้ไป ทิศที่ชนเรียกกันว่าทิศใต้ที่ท้าวมหาธาตุนทรยศ เป็นเจ้า
เป็นใหญ่ของพวกกุมภันฑี พระนามว่า ท้าววิรุฬหะ อันพวกกุมภันฑีแวดล้อม
แล้ว ทรงโปรดปราณด้วยการพ้อนรำ ชัยบรอง ทรงอภิบาลอยู่...^๗

^๑ม. อ. ๑๔.๕๑๕.๓๔๔.

^๒พ. ขา. ๒๘.๕๒.๔๒.

^๓พ. ขา. ๒๘.๕๔๘.๒๐๔.

^๔พ. ขา. ๒๘.๕๓๘.๒๐๑.

^๕พ. ขา. ๒๘.๕๔๑.๒๐๒.

^๖อุทฺตยานิพนธ์, หน้า ๖๒.

^๗ที. ปา. ๑๑.๒๑๑.๒๑๑.

ธิดา	สา ทกขินา	ทิสา	อิติ น อัจฉิชาติ	ชโน
ยัม	ทิสั อภิปาเลติ		มหารราชา	ยสสุสิ โส
	กุมภันฑานัน	อาชิปติ	วิโรโหห	อิติ นามโส
	รมตี	นจจตีเตติ	กุมภันฑเทติ	ปุรุษโต ๗

ในวรรณคดีบาลี พระยมนอกจากจะมีนามว่า ยม ซึ่งแปลว่า ช่ม บังคับ หรือ ยมราชา^๑ แล้ว ยังมีนามว่า มัจจุ ซึ่งแปลว่า ความตาย^๒ หรือมัจจุราช และ เวสาลี ซึ่งมีความหมายว่า เป็นเทพแห่งความตาย^๓



ศูนย์วิทยพัทยาการ

^๑R.C. Childer, Dictionary of the Pali Language, p: 595.

^๒Ibid., p. 595.

^๓G.H. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names,
p. 940.